

דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תרס"ב

סעודה שלישית פרשת עקב תשע"א לפ"ק

בקעמפ מתיבתא נחלת יעקב וויען - לאק שעלדריק

כוללים ברכות רוחניות, ועל דרך שדרשו חז"ל (בכורות מד): אמר רבי יהושע בן לוי שלא יהיה ביתך עקר מן התלמידים, עקרה שלא תהא תפלתך עקורה לפני המקום, ואימתי בזמן שאתה משים עצמך כבהמה ע"כ. ופירשו התוס' כדאמר (עין חולין ה.) שאין העולם מתקיים אלא כמו שמישים עצמו כבהמה כדכתיב (תהלים לו-ז) אדם ובהמה תושע ה', וכמו שמישים עצמו כאינו כדכתיב (איוב לו-ז) תולה ארץ על בלימה (חולין פמ.) ע"כ.

*

ונראה לבאר קישור ברכות הללו, דאיתא בגמרא (בבא בתרא קמז.) דרש רבי פנחס בר חמא כל שיש לו צער או חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים שנאמר (משלי מז-ד) חמת מלך [היינו צער, שבאה לו חמה מאת המקום], מלאכי מות [היינו חולה שנוטה למות], ואיש חכם יכפרנה [יקחנה] ע"כ. וכתוב **בנמוקי יוסף** מנהג זה בצרפת שכל מי שיש לו חולה מבקש פני הרב התופס ישיבה שיברך אותו ע"כ. ובעיון יעקב כתב, כי תפלת צדיקים ישמע, ולשון חכמים מרפא, וכן מצינו במשה שהתפלל על צרעת מרים, ורבי חנינא בן דוסא שהתפלל על החולים ע"כ. ובזה אתי שפיר המשך הדברים, לא יהיה בך עקר מן התלמידים, ואם כן מי שיהיה לו חולה בביתו יבוא אצל החכם להתפלל עליו, על כן הבטיח לו הכתוב, שלא תהא תפלתך עקורה מלפני המקום, ותתקבל התפלה והסיר ה' ממך כל חולי.

והענין שהיו הולכים אל הרב התופס ישיבה דייקא, נראה דאיתא בגמרא (בבא מציעא פה.) כל המלמד את בן עם הארץ תורה, אפילו הקב"ה גוזר גזירה מבטלה בשבילו שנאמר (ירמיה מז-ט) ואם תוציא יקר מזולל [תלמיד חכם מעם הארץ]

והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה וגו', ואהבך וברכך והרבך, וברך פרי בטןך ופרי אדמתך וגו'. ברוך תהיה מכל העמים לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך, והסיר ה' ממך כל חולי וגו' (ו-ז). הנה מה שדקדק לומר 'ואהבך', כי מצינו שלפעמים האדם נתברך בעניני עולם הזה, ואין זה מצד אהבת ה' אליו, אלא כמו שמסיימת הפרשה הקודמת, ומשלם לשונאיו אל פניו להאבירו (ו-ו), וברש"י בחייו משלם לו גמולו הטוב, כדי להאבירו מן העולם הבא ע"כ. על כן כאן בברכה זו שמברכו בברכת עולם הזה, הקדים 'ואהבך' וברכך, שברכות אלו יבואו מצד האהבה, שחויז מוגמולו הצפון לו לעולם הבא, יאכל פירותיהן גם בעולם הזה.

ואיתא במדרש רבה בפרשתנו (ג-ד) כל מה שישראל אוכלים בעולם הזה, מכח הברכות שברכם בלעם הרשע, אבל ברכות שברכו אותן האבות, משומרין הן לעתיד לבוא, שנאמר ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך (ו-ז). ולכאורה יש להבין וכי לעתיד לבוא נהיה נצרכין לזכות אבות, הרי כבר תהיה אז העולם התיקון. ונראה כי יש שני סוגי ברכות, האחד מה שמשפיע ה' ברכות עולם הזה לשכר ולתענוג לעובדי ה', שנותן להם חיים נעימים בעושר וכבוד, שיתענוגו מרוב כל, ויש סוג ברכה שנותן ה' כדי שיוכל לעבוד בו ה' ולהתעלות ברוחניות, נותן לו חכמה להרכצת התורה, ועושר כדי לעשות בהם צדקה וחסד. והברכה מסוג הראשון הוא אוכל ממנו רק בעולם הזה, כי אין מלויזן לו לאדם לא כסף וזהב ולא אבנים טובות ומרגליות. ומה שהם אוכלים רק בעולם הזה, הוא מכח הברכות שברכם בלעם הראשון, אבל מהברכות שברכו אותנו האבות, הם ברכות כאלו שתכליתם רוחניות, שמשומרין הן גם לעתיד לבוא.

והברכות האלה הנפרטים בפרשתנו, ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך, הן

כפי תהיה ע"כ. הרי לנו גודל מעלת המלמד תורה עם תלמידים בני עמי הארץ, שזוכה אשר פיו הוא כפי ה', ולכן כל שיש לו חולה הולך להחכם שיבקש עליו רחמים, שהקב"ה גוזר גזירה ומבטלה בשבילו.

והנה הכתוב אומר, ואיש חכם יכפרנה, ופירש רש"י יקחנה, וצריך ביאור דאם כן למה אמר יכפרנה. ונראה על פי מה שהקשה בארץ צבי (פסח תרפד דף מא) דכיון דאין יסורין בלא חטא (שבת נה), מה מועילה תפלה, הרי אם יסתלקו היסורין שוב תהא מוטלת על האדם חובת חטאו, ומה בצע בזה, כיון דסוף סוף יהיה מוכרח לאדם לקבל יסורין כדי למרק את חטאו, עיין שם מה שכתב בזה. ואולי יש לומר דכמו דמצינו ביום הכיפורים, כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם (ויקרא מז-לא), והיינו שהוא נושא העון ומעבירו, ועיצומו של יום מכפר, ונשא השעיר עליו את כל עונותם אל ארץ גזרה (שם לו-כב), כמו כן הוא כח התורה, וכמו שדרשו במדרש (ספרי האוינו) כשעירים עלי דשא (דברים לב-ה), מה שעירים מכפרים כך דברי תורה מכפרים ע"כ. ואם כן חכם בחכמת תורתו, הוא מעביר את עצם החטא, שתהא נחשב לו כאלו קיבל כבר היסורים, ונתמרק העון, ושפיר מועיל התפלה, ולא יוצרך עוד ליסורים עבור החטא. וזהו שאמר הכתוב ואיש חכם יכפרנה, היינו שמכפר ומעביר החטא עצמו, וכיון שאין עון אין יסורין, ובוה לוקח ממנו היסורים.

והנה בגמרא (תענית ת) אמרו, אם ראית דור שהשמים משתכין עליו כנחושת מלהוריד טל ומטר וכו', ילך אצל חסיד שבדור וירבה עליו בתפלה וכו' ע"ש. ויש להבין למה כאן אמרו ילך אצל 'חכם', שהוא חכם בחכמת התורה, ושם אמרו ילך אצל חסיד. ולפי מה שנתבאר יש לומר, דשם מיירי לענין גשמים שאין יורדין אלא בזכות התפלה, וכמו שנאמר (בראשית ב-ה) כי לא המטיר ה' על הארץ, ואדם אין לעבוד את האדמה, וברש"י מאי מעמא לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד וכו', וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו וכו' ע"ש. ולכן ילך אצל חסיד שבדור וירבה עליו תפלה, מה שאין כן בחולי וצער שבא עבור חטא, או יש צורך לתפלה בכח התורה שיתכפר גם החטא ויסלקנה, על כן ילך אצל חכם בתורה ויבקש עליו רחמים.

ובגמרא (בבא מציעא קו:) דרשו, והסיר ה' ממך כל חולי, אמר רב זו עין [דבר שכל החולאים תלויין בו, וזו העין, עין רעה] ע"כ. ויש לומר ההמשך כי מצינו בשלמה המלך בעת שחינך את בית המקדש, התפלל, אתה תשמע מן השמים מכון שבתך, ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי (מלכים א ה-ג). וברש"י ובישראל הוא אומר (לעיל פסוק למ) ונתת לאיש ככל דרכיו, לפי שישראל מכיר בהקב"ה, ויודע שהיכולת בידו, ואם אין תפלתו נשמעת, תולה את הדבר בעצמו ובחטאו, אבל עכו"ם קורא תגר ואומר, בית ששמו הולך לסוף העולם, נתייגתי לכמה דרכים ובאתי והתפללתי בו, ולא מצאתי בו ממש כשם שאין ממש בעבודת גילולים, לפיכך ככל אשר יקרא אליך הנכרי, אבל ישראל אם אתה רואה שהוא משחית בממונו את חבירו, אל תתן לו ע"כ. ואם כן יש תפלות שהם עקורות מלפני המקום, והוא כאשר עינו צר בחבירו, ורוצה להרע לו. אבל בהיות כי והסיר ה' ממך כל חולי, זו עין רעה, שלא יהיה עינו רעה באחרים, או לא תהא תפלתו עקרה, שיתקבלו גם אצלו כל תפלותיו.

*

ויש לומר עוד במה שאמר שלא תהא תפלתך עקורה, כי מדרך העולם הוא שבעת שחסר לו דבר מצרכיו, או הוא מרבה בתפלה שישפיע לו ה' די מחסורו אשר נחסר לו. אבל בעת שהוא משופע בכל טוב, אז מתרשל בתפלה. אבל האמת הוא כמאמרם (סנהדרין מד:) לעולם יקדים אדם תפלה לצרה, שאלמלא הקדים אברהם תפלה לצרה בין אל ובין העי לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט, וכמו שנאמר (איוב לו-ט) היערוך שועך לא בצר [כך היו אומרים חבריו לאיוב, כלום הקדמת שועך לא בצר, עד שלא באה הצרה, אם היית עושה כן, היו הכל מאמצים את כחך] ע"כ. ואדרבה בשעה שהוא בריא בבריאותו, ויש לו עושר וכבוד, או יש להרבות בתחנה שלא יופסק זאת ממנו, אלא יומשך לו השפע גם להלאה. וזהו שאמר הכתוב, שגם אחרי שתתברך בכל מילי דמימב, וברך פרי בטןך ופרי אדמתך ובהמתך, וברוך תהיה מכל העמים, והסיר ה' ממך כל חולי, אחרי כל זאת לא תהיה תפלתך עקורה מלפני המקום, לא יתרשל בתפלתו ולהזניחה, אלא תמיד תהיה על שפתך תפלה ותחנה, שימשך גם להלאה, ויקדים תמיד תפלה להצרה.

*

וביתר ביאור יש לומר, דהנה בגמרא (תענית ב) אמרו, ולעבדו בכל לבבכם (דברים יא-ג), איזהו עבודה שבלב, הוי אומר זו תפלה ע"כ. ולכאורה הא מבואר בשלחן ערוך (או"ח סימן קא-ב) לא יתפלל בלבו לבד אלא מחתך הדברים בשפתיו וכו' ע"ש. וכתב במגן אברהם (שם) דגם בדיעבד לא יצא ע"ש. אם כן התפלה הוא עבודה שבפה, ולמה קורא אותה עבודה שבלב. אך האמת הוא שעיקר התפלה הוא מה שמתרחש בתוך לבו בעת תפלתו, אבל כדי שיעשה התפלה רושם בהלב צריך להוציא הדברים בשפתיו, והדיבור בפה הוא רק ההכשר מצוה שעל ידו יתעורר הלב בדיבורו. ועל דרך מצות סוכה, שיש חיוב לעשות סוכה ואחר כך לישב בו שבעת ימים. ועיקר המצוה הוא ישיבתו בתוכה, אבל כדי שיוכל לישב צריך לעשות תחלה הסוכה. וכמו כן בתפלה, עבודתו הוא רק בהלב, אבל כדי שיתעורר הלב מתפלתו, צריך להוציא הדיבורים בשפתיו ומה מתעורר הלב, וזהו התפלה. והמתפלל בלי כוונה, הוא ככונה הסוכה וגופו לא נכנס לתוכה.

וכבר ביארנו במקום אחר, מה שאמרו חז"ל (שבת י) רבא חזייה לרב המנונא דקא מאריך בצלותיה, אמר מניחין חיי עולם [תורה] ועוסקים בחיי שעה [תפלה צורך חיי שעה הוא, לרפואה לשלום ולמזונות. רש"י]. והוא סבר זמן תפלה לחוד וזמן תורה לחוד ע"כ. ובמהרש"א הוסיף כי התורה הוא חיי עולם, כמו שנאמר בה כי הוא חייך ואורך ימך, חייך בעולם הזה ואורך ימך בעולם הבא שכולו ארוך. אבל התפלה אינה רק חיי שעה, לחיי עולם הזה דניתן לו זמן ושעה ע"כ. ולכאורה רבא מילתא במעמא אמר, שחיי עולם חשובה יותר מחיי שעה, ומה סיים עלה דזמן תפלה לחוד וזמן תורה לחוד.

וגראה כי תפלה יש בה ב' ענינים, חדא שאלת צרכיו, על מזונו ופרנסתו ובריאותו, שלא יגיע לו שום פגע ומקרה רעה במשך כל היום כולו, ותפלה זו חיי שעה המה, שאין נוגעים לו רק על ימי שנותינו בהם שבועים שנה, אשר ימינו כצל עובר. אבל יש עוד ענין בתפלה, זמן דביקות בבוראו, שמתבונן בגדלות הבורא אשר הכל הוא בידו, לך ה' הגדולה והגבורה וכו', לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש, והעושר והכבוד מלפניך וכו', והוא הוא המשגיח עליו כל רגע ורגע, והוא נמסר בידו על כל דבר ודבר, ואין אדם נוגע במוכן לו. ולעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואחר כך יתפלל (ברכות לב).

ומתוך התבוננות זו הוא בא לאהבת ה', כמו שכתב הרמב"ם (יסודי התורה ב-ב) והאיך הוא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לו ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול וכו' ע"ש. ובשעה שעומד ומתפלל מתחזק אמונתו בבוראו, והוא זמן קבלת עול מלכות שמים, למסור נפשו בכח עבור רצונו ית"ש, אשר זהו לשון תפלה מלשון הכתוב נפתולי אלקים נפתלתי (בראשית ל-ח), קשר חיבור ודביקות.

ואם כן בתפלתו נכללת רוב מצות היסודיות בחיי האדם, וזה מאיר עליו כל היום כולו, ונותן לו חיזוק ועידוד על קיום כל מצות ה', בודאי ששעה זו של תפלה באופן כזה עולה על מצות לימוד תורה. וזה נכלל במאמרם בא חבקוק והעמידן על אחת, צדיק באמונתו יחיה (מכות כג), ולא העמידן על מצות תלמוד תורה שהוא כנגד כולן, כי אמונה בהירה עולה על כולנה. ותפלה כזו איננה חיי שעה, אלא חיי עולם כמו תורה, שבהם קונה עולמו לחיי עולם הבא, ועדיפא מתורה שהיא רק מצוה יחידית, ובתפלתו נכללת מצות רבות של אהבת ה' ודביקות ומסירת נפש ויראת ה'. ומה גם כשמאריך בתפלה עבור חיי עולם, והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותך וכו', כדי שיהא לו ברכה בתורה, שתהא תורתו מתברכת ומשתמרת בידו שלא ישכחנה, לאוקמו גירסא סייעתא דשמיא, אין זה לחיי שעה, ובתפלות כאלו אין מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה. – ולכן רב המנונא דידע בנפשיה כי תפלתו הוא גם כן חיי עולם כמו תורתו, על כן היה סבור דזמן תורה לחוד וזמן תפלה לחוד, וכמו שמפריש מזמנו לחיי עולם של תורה, כן יש להפריש זמן לחיי עולם של תפלה. (עין שמן ראש ח"י פ' בלק דף רנ:).

ואם כן מצות תפלה אין לו שום קשר, אם ביתו מלא כל טוב או מחוסר כל, התפלה היא עבודה שבלב לדבק עצמו בקונו באמונתו ואהבתו אליו, אלא שכאשר חסר לו איזה דבר או ניתוסף לו עוד פרט בתפלה לבקש גם על מחסורו. ולכן גם כאשר ואהבך וברכך והרכך וברך פרי במגן וכו', עד שלא יחסר לו שום דבר בעולם, מכל מקום לא תהא תפלתך עקורה, להתרשל מעבודת התפלה, אלא אדרבה אז יש לו להוסיף בשבח והודאה בתוקף אמונתו, כי לא כחו ועוצם ידו עשה זאת, אלא מתנת חנם מאת הבורא.

ונראה שעל זה אמר הכתוב, והביאותים על הר קדשי ושמחתים בבתי תפלתי, עולותיהם וחביהם לרצון על מזבחי, כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים (ישעיה נז-י), והיינו כי הבית המקדש שבנה שלמה, חוץ מעבודת הקרבנות שבתוכו, היה גם בית תפלה, וכמו שאמר שלמה המלך בחנוכתו (דברי הימים א ה-כט) להיות עינך פתוחות אל הבית הזה לילה ויום וגו', לשמוע אל התפלה וגו', כל תפלה כל תחנה אשר תהיה לכל האדם וגו', ופרש כפיו אל הבית הזה, ואתה תשמע מן השמים וגו'. אמנם לעתיד כאשר יהיה עולם התיקון, וגר זאב עם כבש, ולא יחסר שום מחסור לבני אדם, ועתידין אילנות שמוציאין פירות בכל יום וכו', ועתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת וכו' (שבת ל:), אם כן יחסר עבודת התפלה או, והבית המקדש תהיה מיוחדת רק לעבודת הקרבנות.

ועל זה אמר שלא כן הוא, אלא והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי וגו', כי בתי 'בית תפלה יקרא' לכל העמים. ואדרבה או יוגדל עבודת התפלה ביתר שאת, שהיא עבודה שבלב, דביקות בבורא עולם, אשר או יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל כרך, ומלאה הארץ דעה את ה', וכל תשוקת האדם תהיה לדבק עצמו לקונו באהבה רבה, ואז יתעלה הבית תפלה של הבית המקדש ביתר שאת ויתר עז, ולא רק לעם ישראל תהיה זאת תפלה, אלא ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים.

*

ואיתא בגמרא (בבא קמא צב:) והסירותי מחלה מקרבך (שמות כג-כה), תניא מחלה זו מרה, ששמנים ושלשה חלאים יש בה, מחל"ה בגמטריא הכי הווי, וכולן פת במלה שחרית וקיתון של מים מבטלתן ע"כ. וכתב בתורת משה (בפרשתנו נג:)

נראה דפת שחרית זהו תורה שאדם לומד בימי נעוריו, רק על ידי זה שיהיה צורבא מרבנן בימי בחרות יוכל ח"ו להתגאות, לכן אמר וקיתון של מים, דזהו מורה על דרך עניויות, כאמרם (תענית ז:) למה נמשלה תורה למים, מה מים הולכים ממקום גבוה למקום נמוך, אף התורה הולכת מגבוה לנמוך, ועל ידי שני דברים הללו אדם ניצל מהם, ועל זה נאמר (שמות מז-כא) כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך ע"כ.

ויש לומר עוד, כי חיי האדם במשך שנות ימי חייו המה מעורבים עם מאורעות שונות המדכא את חייו, ונפשו מרה עליו ורוחו מדוכא. ואין עצה כנגד זה שיוכל להתחזק בכל מעמד ומצב, רק מי שממלא שנות נעוריו בתורה, ומתגדל לתלמיד חכם, אשר פיקודי ה' ישרים משמחי לב, וכמו שאמר דוד המלך על עצמו, לולי תורתך שעשועי או אבדתי בעיני (תהלים קמ-צב), תורה שלמדתי באף היא שעמדה לי (ילקוט קהלת תקסז). ועוד גם זאת להתחזק בעבודת התפלה, שכאשר מתעצם נפשו בקונו, ומאיר אצלו שהקב"ה הוא אהבו, או משיג שכל דרכיו משפם, וכל מה דעביד רחמנא למב עביד, ומאתו לא תצא הרעות.

ועל זה רמזו פ"ג חלאים יש במרה, מהמצבים המרים שאדם עובר מסתעף ממנו חולאים רבים, ואופן ביטול המרירות הוא, בפת שחרית, התורה שלומד בימי נעוריו, וקיתון של מים זו תפלה, וכמו שנאמר בשמואל, וישאבו מים וישפכו לפני ה' (שמואל א ז-י), ובתרגום ושיפכו לבהון בתיובתא כמיא קדם ה', ובזה יוכל לבטל החולאים של מרה, להיות שמה במצבו כל הימים. – וגם בכל יום ויום, כאשר הוא מעיר את השחר, ללמוד שיעורו בתורה, ואחר כך שופך נפשו לה' בתפלתו, הרי זה מבטל כל החולאים, כי אין לנו שיוור רק התורה הזאת ועבודת התפלה, אשר תכתב לדור אחרון ועם נברא יהלל י-ה.

<p>נתנדב ע"י ידידיו מוה"ר ר' ישראל שלמה גרינצווייג הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול מוב</p>	<p>לע"ג ב"ק הגה"צ רבי משה מרדכי בן הגה"צ רבי ישעיהו זצוק"ל אב"ד וואדקערט יצ"ו – במ"ם פרי משה נסחלק ביום כ"ז אב תש"ט לפ"ק ת.נ.צ.ב.ה.</p> 	<p>נתנדב ע"י ידידיו מוה"ר ר' אברהם יעקב שטערן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו הכ' שלמה נ"י לעול התהומ"צ</p>
<p>נתנדב ע"י ידידיו מוה"ר ר' מאיר מרדכי בערקאוויטש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בתגלחת בנו כמר אליעזר נ"י למול מוב</p>	<p>נתנדב ע"י ידידיו מוה"ר ר' לוי יצחק ליכטענשטאטער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול מוב</p>	<p>נתנדב ע"י ידידיו מוה"ר ר' יעקב הכהן רובין הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול מוב</p>